

Vragen wat ik verlang

■ Pieter-Paul Lembrechts S.J.

In de Geestelijke Oefeningen vraagt Ignatius dat je aan het begin van elk gebed je verlangen uitspreekt. "Vragen wat ik verlang," zo luidt het telkens opnieuw. Wat is de betekenis van het verlangen in de Geestelijke Oefeningen en in ons leven?

Ignatius was een man met sterke verlangens. Dat blijkt al uit de eerste regels van zijn autobiografie, het Verhaal van de Pelgrim. Daar vertelt hij dat hij zich als jongeman toelegde op het hanteren van de wapens "met een groot en ijdel verlangen daarbij eer te behalen" (1). Zijn verlangen was groot, maar nog ijdel; het moest nog uitgezuiverd worden. Hij was toen immers nog iemand, zegt hij, "die zich overgaf aan de ijdelheden van de wereld" (ibid.). Later, in zijn Geestelijke Oefeningen, zou hij heel andere verlangens onder woorden brengen, maar ook daar speelt het verlangen een prominente rol. Spontaan denken wij dat God iets van ons verlangt: "Heer, wat wilt U dat ik doe? Wat verlangt U van mij?" Ignatius zegt dat wij iets van God mogen verlangen. Aan degene die de Oefeningen doet vraagt hij bij het begin van elk gebed zijn of haar verlangen uit te spreken: "Aan God onze Heer vragen wat ik verlang en wil" (GO 48, etc.). Wat verlang je van God? Wat wil je graag krijgen? Vraag het!

Verlangen en verlangens

Wat is verlangen eigenlijk? Enerzijds is het het gevoel van een zekere leegte, een gemis. Als je honger hebt, voel je dat er iets knaagt, er is een tekort. Anderzijds is verlangen het vermoeden dat er een vervulling bestaat voor dat tekort. Het verlangen streeft naar volheid, naar vervulling. Een verlangen verlangt vervuld te worden. Het verlangen is altijd een reiken naar iets wat er nog niet is. De vervulling is altijd enigermate verwijderd, soms zeer ver. Soms is het een lange weg naar de bevrediging van het verlangen (het woord "verlangen" komt trouwens van "lang").

Een mens heeft talloze, ontelbare verlangens. Als je honger hebt verlang je naar eten en als je dorst hebt verlang je te drinken, als je moe bent wil je slapen en als je eenzaam bent zoek je gezelschap; een man verlangt naar een vrouw en een vrouw naar een man; een zieke verlangt naar genezing en een kind naar een nieuwe fiets; mensen willen rijk worden, een huis kopen, op reis gaan, carrière maken, of zoals Ignatius "eer behalen". Enzovoorts, enzovoorts. Een mens is een vat vol verlangens.

Opvallend is dat ook als al die verlangens vervuld zijn, er een diepere onbevredigdheid blijft bestaan, een diepere hunker. Onder al die verlangens gaat een dieper verlangen schuil, dat als een onderstroom heel het leven draagt. Dit zou ik het oerverlangen willen noemen, het verlangen dat de mens *is*. Een mens *heeft* allerlei verlangens, maar een mens *is* ook verlangen. Naar dat diepere verlangen vraagt Jezus in het evangelie. In het Johannesevangelie b.v. vraagt Hij aan twee leerlingen van Johannes de Doper die hem volgen: "Wat verlangen jullie? Zoeken jullie iets?" (Joh 1,38). Het zijn de eerste woorden van Jezus in het evangelie van Sint-Jan. En aan de blinde van Jericho vraagt Hij: "Wat wil je dat Ik voor je doe?" (Mc 10,51). Jezus spreekt ons aan op ons verlangen.

Verlangens zijn eindig, ze worden bevredigd door een eindig object. Als het kind zijn nieuwe fiets heeft, is zijn verlangen vervuld. Maar *het* verlangen, het diepere verlangen, het oerverlangen is oneindig. Dat is zo groot dat het alleen door God vervuld kan worden. Dat wil Jezus duidelijk maken aan de mensen die na de broodvermenigvuldiging naar Hem op zoek zijn (Joh 6,26-35). Ze zoeken Hem, omdat ze naar iets verlangen. Maar Jezus waarschuwt: "Werk niet voor voedsel dat vergaat, maar liever voor voedsel dat blijft, het voedsel van het eeuwige leven." Er is brood waarvan je altijd opnieuw honger krijgt. De Israëlieten in de woestijn moesten er iedere morgen opnieuw op uit trekken om het brood uit de hemel te verzamelen. Maar er is ook brood uit de hemel waarvan je geen honger meer krijgt. "Heer," zeggen de mensen, "geef ons dan dat brood, voor altijd!" Dat brood is Jezus zelf: "Ik ben het brood om van te leven. Wie naar Mij toe komt krijgt geen honger meer, en wie in Mij gelooft krijgt nooit meer dorst."

Dat het diepste verlangen van de mens een godsverlangen is, heeft Augustinus treffend verwoord in zijn Belijdenissen: "U hebt ons geschapen naar U toe, en rusteloos is ons hart totdat het rust vindt in U" (*Confessiones* 1,1,1). Hij schrijft dit na een lange spirituele zwerftocht. Net zoals Ignatius, had Augustinus een losbandige jeugd gehad. Na een jarenlange zoektocht naar waarheid, gedreven door zijn rusteloos verlangen, vond hij eindelijk innerlijke rust in het christendom en liet zich dopen. De Belijdenissen zijn het verhaal van deze bekering, geschreven in de vorm van een doorlopend gebed, een gesprek met God. Ignatius klinkt minder hartstochtelijk dan Augustinus, maar bedoelt hetzelfde: "De mens is geschapen om God te loven, eerbied te bewijzen en te dienen" (GO 23). Ignatius weet dat een mens nog veel andere verlangens heeft: gezondheid, bezit, eer, een lang leven enzovoort. Maar al deze verlangens worden tenslotte gerelativeerd door het ene grote verlangen God eer te bewijzen en te dienen.

In de Psalmen wordt het godsverlangen bezongen in alle toonaarden. Maar één voorbeeld:

"God, mijn God, ik zoek naar U.
Al wat ik ben is dorst naar U.
Mijn lichaam is een land zonder water,
uitgeput van verlangen naar U" (63,1-2).

Het verlangen staat in het hart van de bijbelse openbaring. Niet alleen de mens verlangt naar God, volgens Paulus ziet zelfs de hele schepping uit naar verlossing en de uiteindelijke voltooiing in God (Rom 8,19-22).

Het verlangen uitspreken

In de begeleiding van de Geestelijke Oefeningen merk je dat mensen vaak weinig aandacht schenken aan hun verlangens. Vooral hun diepere verlangen blijft vaak onbewust; het is er wel, maar ze merken het niet op, ze leven eraan voorbij. Vóór zijn bekering was ook Ignatius zich niet bewust van zijn waarachtige verlangens. Daarom is het juist zo belangrijk wat ons beweegt onder woorden te brengen. Door onze verlangens te benoemen kan wat nog onbewust is, bewust worden. Door ze uit te spreken kunnen we onze verlangens verhelderden. Ze worden er ook sterker door, reëler, meer geprononceerd. "Vraag wat je verlangt!" zegt Ignatius. Als je telkens opnieuw aan het begin van je gebed je verlangen onder woorden brengt, wordt allereerst voor jezelf duidelijk wat je eigenlijk wilt.

Mensen die de Geestelijke Oefeningen doen laat ik graag mediteren met een verhaal uit het eerste boek van de Koningen. 's Nachts verschijnt de Heer in een droom aan Salomo en

vraagt hem: "Wat wil je dat Ik je geef?" (1Kon 3,5). Als God jou die vraag stelde, wat zou je dan antwoorden? De meeste retraitanten kunnen hier gemakkelijk een hele dag mee bezig zijn; ze laten hun diepere aspiraties naar boven komen en proberen ze onder woorden te brengen. Zolang het verlangen vaag blijft, is het – ook voor de begeleider of begeleidster – onduidelijk welke richting de retraite uit moet.

Sommige retraitanten vragen niet wat ze verlangen, maar wat ze denken dat ze *moeten* verlangen. Dan komen ze in troosteloosheid of dorheid terecht; of de retraite blijft op een abstract niveau, raakt hun leven niet. Het is beter eerlijk te zijn. Misschien verlangt iemand naar heel andere dingen dan het evangelie of de Geestelijke Oefeningen voorhouden. Als we een retraite doen, denken we gemakkelijk dat we alleen "heilige" verlangens mogen koesteren. Het is beter eerlijk uit te spreken wat we op dit ogenblik echt nodig hebben, dan iets te vragen waarnaar we in werkelijkheid nu niet verlangen. In het gebed zal degene die de Oefeningen doet langzamerhand zijn diepere verlangens op het spoor komen, die onder zijn huidige verlangens sluimeren.

Het verlangen is de motor van het leven. "Alles begint met het verlangen," zegt de Duitse schrijfster Nelly Sachs. Zonder verlangen gebeurt er niets. Als je niets verlangt, leef je dan wel? Zonder verlangen zijn er ook geen Geestelijke Oefeningen. Als ik niets vraag, kan God ook niets geven. Soms zeggen we: "Ach, het heeft geen belang wat ik wil. Alles is goed, als uw wil maar geschiedt, God!" Nochtans vraagt Jezus in het evangelie uitdrukkelijk naar ons verlangen: "Wat verlang je? Wat wil je dat Ik voor je doe?" God gaat niets verlangen in mijn plaats. God gaat niets kiezen of beslissen. Hij zal mijn leven niet leiden in mijn plaats. Als ik mijn verlangen uitspreek, staat het klaar en duidelijk vóór mij. Dan kan er iets op gang komen. Wat ik vraag moet ook niet te algemeen geformuleerd worden: "God dienen", "gelukkig zijn" of iets dergelijks. Hoe concreter het verlangen, hoe meer krachten het kan mobiliseren.

Uit de verlangens die de retraitant onder woorden brengt kan de begeleider opmaken in welke fase van de Geestelijke Oefeningen deze zich bevindt, zodat hij hem of haar de gepaste oefeningen kan geven. Drukt hij of zij het verlangen uit zijn/haar zonden te kennen en er vergeving voor te vragen, dan kan de begeleider de oefeningen van de Eerste Week geven. Verschuift de aandacht van het verlangen om zelf genezen te worden naar de persoon van Christus, dan kan overgegaan worden tot de contemplatie van de mysteries van het leven van Jezus (Tweede Week). Of de Derde en Vierde Week ook tot de retraite behoren, zal afhangen van het verlangen van de retraitant om ook met de Heer verenigd te zijn in zijn lijden, sterven en verrijzen. De begeleider zal dus aandachtig luisteren naar de verlangens die degene die de Oefeningen doet onder woorden brengt, want daarvan zal afhangen welke gebedsstof hij moet aanreiken.

Goed omgaan met het verlangen

Het is een belangrijke taak van de begeleider degene die de Oefeningen doet te helpen met zijn of haar werkelijke verlangens in contact te komen en deze te verwoorden: "vragen wat ik verlang"! Daarnaast is het zijn taak de begeleide te helpen goed met deze verlangens om te gaan. Het is immers niet altijd even duidelijk waar onze verlangens vandaan komen en waarheen ze ons leiden. Een mens kan ook in zijn verlangen verdwalen. Als iemand in het gebed zijn verlangens naar boven laat komen, kan hij b.v. merken dat er tegenstrijdige verlangens in hem leven, dat hij naar verschillende kanten getrokken wordt. Toen Ignatius zich op zijn ziekbed aan dagdromen overgaf, werd hij heen en weer geslingerd tussen zijn verlangen naar

amoureuze avonturen en zijn verlangen om Christus en de heiligen na te volgen. Door aandacht te schenken aan deze dromerijen ontdekte hij dat zijn gedachten verschillende gevoelens in hem achterlieten. De ene soort maakte hem dor en ontvreden, de andere gaf hem blijvende vertroosting. "Zo leerde hij beetje bij beetje de verschillende aard kennen van de geesten waardoor hij bewogen werd" (Verhaal van de Pelgrim, 8). Het vraagt onderscheidingsvermogen om uit te maken welke verlangens naar een authentiek vervuld leven leiden en welke niet. Het is een van de taken van de begeleider de begeleide bij deze onderscheiding te helpen.

Om verschillende redenen kunnen mensen hun verlangens laten uitdoven. B.v. omdat ze gevaarlijk zijn. Verlangens kunnen ons meeslepen, ons verleiden tot het nemen van risico's, ons overspoelen. Sommigen hebben afstand gedaan van hun verlangens uit angst om te leven: angst voor seksualiteit, angst voor hun eigen agressiviteit, angst om te slagen, om gelukkig te zijn, om te lijden. "Hoe minder ik in relaties investeer, hoe minder kans op ontgoochelingen. Hoe minder verantwoordelijkheid ik neem, hoe minder risico's ik loop." Soms denken wij dat God ons verbiedt te verlangen: een gelovig mens behoort de wil van God te doen en moet dus geen persoonlijke verlangens koesteren. Sommige mensen leven zelfs met het idee dat het feit van helemaal gelukkig te zijn wil zeggen dat ze niet de wil van God volbrengen ... Anderen stellen heel hun leven in dienst van verlangens die niet de hunne zijn, maar die van anderen, hun ouders b.v., de overste of het "gezag", de naaste, de werkgever, het bedrijf. Ze houden geen rekening met hun eigen wensen. "Ik doe wat van me gevraagd wordt. Als de ander maar gelukkig is, dat is het voornaamste." Ze cijferen zichzelf weg, maar hun bron droogt uit, hun energie en hun levensvreugde kunnen niet volop stromen. De huidige maatschappij stelt enorme eisen aan mensen, ze moeten aan zoveel verwachtingen beantwoorden dat ze vreemden van hun eigen diepe verlangens. Anderen denken alleen aan zichzelf, ze willen autonoom over hun leven beschikken en houden geen rekening met de noden van hun omgeving of de rechten van de gemeenschap.

Je kunt niet zomaar op gelijk welk verlangen ingaan. Ons verlangen behoeft ordening, uitzuivering en omvorming. Van nature is ons verlangen hebberig. Onze handen grijpen en sluiten zich om de dingen. Dat zit heel diep in ons. Je hoeft maar naar kleine kinderen te kijken: die willen alles pakken en voor zich hebben, ze kunnen moeilijk delen met andere kinderen. Wij worden geboren met dichtgeknepen knuistjes en het is een levenslang proces te leren onze handen te openen en mensen te worden die kunnen geven en ontvangen.

De Geestelijke Oefeningen zijn zo'n proces van ordening van het verlangen. Ignatius gaf ze de titel: "Geestelijke Oefeningen om zichzelf te overwinnen en zijn leven te ordenen zonder zich te laten leiden door een ongeordende gehechtheid" (GO 21). Die ordening gebeurt hoofdzakelijk op twee manieren: door het gebed en door de onderscheiding. Door de langdurige contemplatie van het leven van Jezus wordt het verlangen op Christus gericht. Het gebed zuivert het egocentrische verlangen uit en vormt het om, zodat de reitruant zelfs dingen gaat vragen die ingaan tegen zijn spontane, natuurlijke verlangens, zoals een leven in materiële armoede (GO 157) of pijn lijden met de lijdende Christus (GO 203). Door de reflectie op het gebed leert degene die de Oefeningen doet onderscheiden; hij gaat onderkennen wat werkelijk vrede geeft en wat niet, welke verlangens levenskrachtig zijn en welke hem op een dood spoor brengen. Het verlangen om met Christus te zijn wordt uiteindelijk belangrijker dan alle andere verlangens.

Ondanks alles kunnen sommige mensen toch niet zeggen wat ze nu eigenlijk willen, en ze lijden daaronder. Maar die pijn wijst erop dat het leven toch niet helemaal uitgedoofd is. Er

is beweging, vermits ze verlangen iets te verlangen. Het verlangen naar het verlangen is ook een verlangen! In het gebed zal het met de hulp van Gods Geest stilaan mogelijk worden, stapje voor stapje, hun verlangens naar de oppervlakte te laten komen, ze te benoemen, transparanter te maken en te laten groeien.

Verlangen en verlangd worden

Mensen die de Geestelijke Oefeningen doen en het aandurven in te gaan op hun diepe verlangen, kunnen tot een verrassende ontdekking komen: Iemand is hun verlangen al tegemoet gekomen. Een mens verlangt naar God, maar God verlangt evenzeer naar de mens. Psalm 63 kan evengoed in de omgekeerde richting gesproken worden:

"Mens, mijn mens, Ik zoek naar je.
Al wat Ik ben is dorst naar jou ..."

De mens die op zoek gaat naar God, gedreven door zijn oneindig verlangen, stoot overal op grenzen. Maar plots stelt hij vast dat de Ander al op zoek is naar hem; van de overkant komt een antwoord op zijn zoeken. Een verrassende, gelukkigmakende ontdekking! Plots, vaak op een moment dat je het niet verwacht, gaat je het licht op: ik *word* gezocht, ik ben bemind, Iemand verlangt naar mij!

In het bekende verhaal van de tollenaar Zacheüs vertelt Lucas (19,1-10) dat Zacheüs wil zien wat Jezus voor iemand is. Hij wil er ook wat voor doen: hij klimt in een vijgenboom, gedreven door zijn verlangen. Daar zit hij dan en ziet hoe Jezus naderbij komt. En dan vindt een merkwaardige omkering plaats. Het verhaal zegt niet: "En Zacheüs zag Jezus en ging voldaan naar huis", maar er staat: "Jezus keek omhoog en zag Zachëus"! Wat meer is, Jezus spreekt de man in de vijgenboom aan: "Zacheüs, kom vlug naar beneden; vandaag moet Ik in jouw huis verblijven." Jezus neemt het initiatief over: Hij wil Zacheüs ontmoeten, Hij zoekt hem, verlangt ernaar bij hem aan huis te komen. Daarvoor is Hij immers gekomen, om mensen te zoeken, vooral dan mensen aan de rand. "De Mensenzoon is gekomen om te zoeken en te redden wat verloren is." God is op zoek naar de mens, heel het evangelie getuigt daarvan.

God verlangt niet alleen naar ons, Hij is ook de eerste. Hij heeft al naar ons verlangd voordat wij ook maar aan Hem dachten. In zijn brief aan de Romeinen schrijft Paulus: "God bewijst zijn liefde voor ons juist hierdoor dat Christus voor ons is gestorven toen wij nog zondaars waren" (Rom 5,8). De eerste brief van Johannes zegt hetzelfde: "Hierin bestaat de liefde: niet wij hebben God liefgehad, maar Hij heeft ons liefgehad, en Hij heeft zijn Zoon gezonden om onze zonden uit te wissen" (1Joh 4,10). God is voortdurend op zoek naar ons, om ons te beminnen. Wij kunnen daar ruimte voor maken. Maar Hij is altijd de eerste, Hij heeft ons het eerst bemind. Alles komt van Hem. Zelfs ons verlangen naar Hem heeft Hij in ons gelegd. God zelf heeft in ons het verlangen gewekt om door Hem vervuld te worden. Ons verlangen is geen prestatie, maar een gave. Het is een antwoord op het verlangen van God, die als eerste naar ons heeft verlangd.

Ruusbroec schrijft: "God heeft ons eeuwig verkozen, en Hij wenst dat wij Hem verkiezen boven al wat geschapen is. En Hij bemint ons en heeft ons eeuwig bemind, maar zijn gebod is dat wij Hem op onze beurt eeuwig beminnen" (*Vanden XII Beghinen*, 2b, 2413-2415).

De Geestelijke Oefeningen culminereren in een "Beschouwing om tot liefde te komen" (230-237). Daarin weegt Ignatius "met grote innigheid" af wat God hem allemaal gegeven heeft en

"hoe diezelfde Heer verlangt zich aan mij te geven zoveel Hij maar kan" (234). Als antwoord daarop gaat Ignatius na "wat ik van mijn kant met veel recht en reden aan zijne goddelijke Majesteit moet aanbieden en geven, namelijk al wat ik heb en mezelf erbij" (ibid.). De Geestelijke Oefeningen monden uit in het verlangen je helemaal aan God te geven, Hem "in alles lief te hebben en te dienen" (233). Dit verlangen komt niet uit onszelf. Het is in ons gewekt door de liefde van Hem die het eerst naar ons heeft verlangd.